

İZMİR'DE DEMOKRAT PARTİ TEŞKİLATININ KURULUŞU

Filiz ÇOLAK*

Özet

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen 23 yılı tek parti idaresi altında geçirmiştir. Ancak 1945'in başından itibaren içte ve dışta meydana gelen gelişmeler ülkede çok partili hayata geçişin şartlarını oluşturmuştur. Bu dönemde CHP'ne karşı ilk kurulan parti Nuri Demirağ liderliğindeki Milli Kalkınma Partisi olmuştur. Ancak geniş halk kitlelerini peşinden sürükleyerek CHP'nin 27 yıllık iktidarına son verecek olan siyasi parti 7 Ocak 1946'da Celal Bayar liderliğinde kurulan Demokrat Parti olmuştur.

Demokrat Parti resmi kuruluşunun ardında hızla teşkilatlanmaya başlamıştır. Partinin ilk kurulan il teşkilatlarından birisi İzmir olmuştur. Demokrat Parti kurucuları Ege Bölgesi ve buranın merkezi olan İzmir'e büyük önem vermişlerdir. Çünkü burası ülkenin en demokratik şehirlerinden birisidir ve İzmir'in destekleyeceği bir parti kısa zamanda tüm ülkede başarılı olabilirdi.

İzmir halkı Demokratların bu güvenini boşa çıkarmamış ve kısa bir sürede yeni partiyi bağrına basmıştır. Sonraki yıllarda Demokrat Parti'nin kalesi olarak da anılacak olan İzmir'de Demokrat Parti'nin kuruluş süreci bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Dönemin basını temel kaynak olarak kullanılarak partinin il teşkilatı, bucak ve ocak teşkilatlanması tüm ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Demokrat Parti, İzmir, Parti, Türkiye, Muhalefet*

The Establishment of the Democratic Party Organization in İzmir

Abstract

Single-party period of the Republic of Turkey lasted 23 years. The Republic of Turkey, from its foundation to the end of the World War II, was governed by single-party.

However developments occurred both within and outside the country from the beginning of 1945, created the conditions for transition to multi-party regime. The first party founded against Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Partisi - CHP) was National Development Party (Milli Kalkınma Partisi) under the leadership of Nuri Demirağ. Yet the Democratic Party, which was founded by Celal Bayar on January 7, 1946, became the first of the opposition parties to rise to power by taking support of large majority of the Turkish population and ended the 27-year rule of Republican People's Party.

After its official foundation, The Democratic Party began to establish its organization. One of the first provincial organizations of the party was established in Izmir. The founders of Democratic Party gave particular importance to the Aegean Region and its center Izmir, because Izmir was one of the most democratic cities of the country and the party, which could take Izmir's support, could also be successful throughout the nation.

The people of Izmir did not disappoint the Democratic Party and embraced the new party in a short time. The main subject of this study is the establishment process of the Democratic Party in Izmir, which in later years will be called the castle of the Democratic Party. The provincial organization of the party will be covered in detail by using data from media of the period as primary source.

Key Words: *The Democratic Party, Izmir, Party, Turkey, Opposition*

Giriş

1945 yılı ortalarına kadar tek parti sistemi içerisinde işlemiş olan Türk siyasal hayatında, bu tarihten itibaren çok partili rejime geçiş konusunda gittikçe artan bir miktarda Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına baskı yapılmaya başlanmıştır. Bu durumu yaratan çeşitli nedenler vardır. Bunlar genel hatlarıyla şöyledir:

Uzun yıllar parti olarak Türk siyasal hayatında faaliyette bulunmuş olan C.H.P'ni denetlemek mümkün olamamış, bu durum C.H.P'ni, yurt yararına bütün girişimleri ancak C.H.P oluşturup uygulayabilir gibi hatalı, tek yönlü bir siyasete itmiştir. Ayrıca tek parti sisteminin yarattığı siyasal ortamda C.H.P'nin izlediği siyaset ve uygulamayı eleştirmek mümkün olmadığı için, C.H.P'ne karşı halkın çeşitli kesimlerinde hoşnutsuzluk belirmeye başlamıştı¹. Bu durum

* Yrd. Doç.Dr. Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 64200-UŞAK
colakfiliz@yahoo.com - filiz.colak@usak.edu.tr

¹ Suna Kili, *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler/Siyaset Bilimi açısından Bir İnceleme*, İstanbul-1976, s. 93.

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı’nı yarattığı ekonomik sıkıntılarla birleşince had safhaya ulaşmıştı. Türkiye savaşa girmemişti ama savaşın tüm sıkıntılarını yaşamıştı. Ekmeğin karneye bağlanması, şeker yerine üzüm ve incir gibi tatlandırıcılar kullanılması, yakıt kıtlığı ve karaborsanın alıp yürümesi karşısında halk bütün bu sıkıntıların sorumlusu olarak C.H.P idaresini görmekteydi².

Türkiye savaşın başından itibaren Müttefikler tarafında savaşa girmesi için yapılan baskılara Devlet Başkanı İsmet İnönü’nün izlediği usta siyasetle karşı koyabilmiştir. Ancak savaşın Müttefiklerin zaferiyle sonuçlanacağını kesinleşmesi üzerine Türkiye savaş sonrası dünyada kendine yer edinebilmek için Batı blokuna kaydı. Birleşmiş Milletlere üye olabilmek için 23 Şubat 1945’de Almanya’ya savaş ilan ederek 28 Şubat’ta Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzaladı³. Böylece Türkiye bu anayasanın demokratik prensiplere uygun, daha hür bir rejime geçmeyi taahhüt etmiş oluyordu.

Türkiye aralarında farklılıklar olmasına rağmen, tek parti sistemiyle yönetilen Nazi Almanyası’nın ve Faşist İtalya’nın savaşta yenilgiye uğramalarının da ülkede tek parti sistemine karşı bir ortamın yaratılmasına katkısı olmuştur⁴.

Çok partili hayata geçiş sürecini hızlandıran bir diğer dış politika etkeni, Sovyetlerle ilişkilerinin bozulmasıdır. Sovyetler Birliği, 2 Mart 1945 de Ankara’ya verdiği bir nota ile 17 Aralık 1925 antlaşmasını, yeni şartlara ugradığı için uzatmayacağını bildirdi. Yeni şartlara uyum sağlanabilmesi için ise, Boğazlarda Montrö Antlaşması’nın değiştirilmesi ve doğu sınırimızda Sovyetler lehine bazı düzeltmelerin yapılması isteniyordu⁵. Sovyetlerin bu tehtidi Türkiye’nin Batı blokuna ve bunun ön şartı olarak da çok partili siyasete geçme kararını hızlandırdı.

Netice itibariyle, 1945’de dünya şartları olsun, ülke içindeki şartlar olsun, demokratik hayata geçiş için müsait bir ortam hazırlanmıştır. Bu müsait ortamı değerlendiren Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Cemiyet Kanunu’nda değişiklikler

² Bu konu, Rıfıkı Salim Burçak’ın Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950), Ankara-1979 adlı eserinde *Savaş Yılları İçinde Türkiye’de Bunalım ve Tek Partili Yönetimin İflası* başlığı altında ayrıntılarıyla incelenmiştir. Bak: s. 25-37; Ali Kinsizer (İzmir, 18.02.1995 tarihli görüşme); Ömer Kalburcu (İzmir, 11.02.1995 tarihli görüşme)

³ Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Ankara-1967, s. 125-126; Prof. Dr. Tuncer Baykara, Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, İzmir-1996, s. 128.

⁴ Suna Kili, age, s. 93.

⁵ Feroz ve Fedia Turgay Ahmad, Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), İstanbul-1976, s. 12.

yaptırarak, siyasi partilerin kurulmasına imkân hazırlanmıştır⁶. 1945 ortalarından itibaren de bir çok siyasi parti kurulmuştur.

18 Temmuz 1945’de Nuri Demirağ’ın başkanlığında kurulan Milli Kalkınma Partisi çok partili hayata geçişin ilk müjdecisi olmuştur⁷. Bununla birlikte uzun yıllardır devletin yönetiminde söz sahibi olan C.H.P’ne karşı esas muhalefet hareketini 7 Ocak 1946’da Celal Bayar’ın liderliğinde kurulan Demokrat Parti yapacaktır.

Demokrat Parti’yi doğuran muhalefet hareketi, TBMM’nin 1945 yılı bütçe görüşmelerinde ve Toprak Kanunu tasarısının tartışmalarında su yüzüne çıkmıştır. Meclisteki görüşmelerde Saraçoğlu hükümeti o tarihe kadar görülmemiş bir şekilde hırpalanmıştır. Özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısının tartışılmasında Adnan Menderes yaptığı eleştirilerle dikkatleri üzerine topladı⁸. Bu görüşmelerden kısa bir süre sonra 17 Haziran 1945’de CHP Meclis Grup Başkanvekilliğine sunulan Dörtlü Takrir DP’nin kuruluşuna vesile olan ilk belge olarak kabul edilmektedir. Takrir, CHP içinde ciddi bir huzursuzluğa ve tepkiye yol açmıştır. Bu endişe takririn görüşüldüğü 12 Haziran 1945 tarihli meclis grup toplantısında da devam etti. Yapılan oylama sonucunda takrir reddedildi⁹. Takrir’in reddedilmesinden sonra Adnan Menderes ve Fuat Köprülü vatan gazetesinde şiddetli eleştirilerine devam ettiler. CHP bu yazılar karşısında uzun süre sessiz kalamadı ve 21 Eylül 1945’de Parti Yüksek Divanı’nın aldığı bir kararla iki milletvekilini CHP’den çıkarma kararını aldı¹⁰. Bu ihracı 27 Kasım 1945’de Refik Koraltan’ın ki izledi¹¹. Dörtlerin sonuncusu olan Celal Bayar ise önce 26 Eylül 1945’de milletvekilliğinden ayrıldı. Daha sonra 3 Aralık 1945’de CHP’nden de çekilerek arkadaşlarına katıldı¹². Bu çekilme yeni parti etrafındaki söylentileri arttırmıştır. Aralık ayı başından itibaren basında “Celal Bayar’ın Kuracağı Yeni Parti”

⁶ Prof.Dr. Tuncer Baykara, age, s. 12.

⁷ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, age, s. 14; Tanık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952), İstanbul-1995, s. 638.

⁸ Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, cilt: III, İstanbul -1970, s. 28; R.S.Burçak, age, s. 33-34; Mahmut Goloğlu, Tek Parti Dönemi (1939-1945), Ankara-1975, s. 315-343.

⁹ Orhan Cemal Fersoy, Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes, İstanbul-1971, s. 83-88; Sina Akşin, “Demokrat Parti’nin Kurulması” Tarih ve Toplum, sayı: 53, Cilt. IX, Mayıs-1988, s. 269-271.

¹⁰ Anadolu 22 Eylül 1945; Celal Bayar, Başvekilim Adnan Menderes, Derleyen İsmet Bozdağ, Basım yılı ve yeri yok., s. 56.

¹¹ Anadolu 28 Kasım 1945.

¹² Halkın Sesi 29 Eylül 1945; Anadolu 29 Eylül 1945, Anadolu 4 Aralık 1945.

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

başlıklı yazılar çıkmaya başladı¹³. Bayar’da bu konuda kendisi ile konuşan gazetecilere şunları söylemekteydi:

“ *Siyasi partiyi kuracağız, bu muhakkaktır. Partinin kuruluşuna hükümetçe müsaade edilip edilemeyeceği, partinin ne isim alacağı hakkındaki suallerinize kısaca söyleyeyim ki, iş henüz bu raddeye gelmiş değildir. Bu suallerinize cevap verebilmem için birkaç gün daha sabırlı olmanızı rica ederim.* ”¹⁴

Bayar’ın bu beyanından kısa bir süre sonra Demokratik Parti 7 Ocak 1946’da resmen kuruldu. Yeni parti yurt içinde ve dışında olumlu tepkilerle karşılandı. 20 Ocak’tan itibaren partiye üye kaydedilmeye başlandı¹⁵.Bunu il teşkilatlarının kurulması izledi. İlk olarak Ankara ardından Aydın, Samsun, İzmir ve İstanbul il teşkilatları kuruldu¹⁶.Parti kısa bir sürede halkın desteğini kazandı ve hızla genişlemeye başladı. Burada Demokrat Parti kurucularının yakın ilgi gösterdiği ve her fırsatta ziyaret ettikleri ve bu yeni partiye verdiği etkin destekten ötürü daha sonraki yıllarda “Demokrat Parti’nin kalesi” olarak kabul edilecek olan İzmir şehrinde parti teşkilatının kuruluşu anlatılacaktır.

Demokrat Parti İzmir İl İdare Kurulu’nun Kurulması

Demokrat Parti kurucuları Ege Bölgesi ve buranın merkezi olan İzmir’e büyük önem vermişlerdir. Daha parti resmen kurulmadan önce Celal Bayar ve arkadaşları 1945 yılı içerisinde İzmir’e bir seyahat yapmışlardı. Bu seyahatin amacı İzmir halkının yeni bir oluşuma karşı takınacağı tavrı anlamak ve desteğini almaktır. Çünkü burası ülkenin en aydın şehirlerinden birisi idi. İzmir’in destekleyeceği bir parti kısa zamanda tüm ülkede başarılı olabilirdi. On beş yıl önceki Serbest Fırka tecrübesi bunun canlı bir deliliydi. Bayar ve arkadaşları bunu yakından biliyorlardı. Ege teşkilatının tohumları ilk defa işte bu seyahatte atılmıştır¹⁷.

¹³ Anadolu 2 Aralık 1945; Halkın Sesi 3 Aralık 1945.

¹⁴ Anadolu 3 Aralık 1945; Cevat Akkerman, Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar, Ankara-1952, s. 45-46.

¹⁵ Yeni Asır 5 Ocak 1946

¹⁶ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *age*, s.17; R.S.Burçak, *age*, s. 64

¹⁷ Tekin Erer, Türkiye’de Parti Kavgaaları, c: 1, İstanbul-1963, s.234-235; Samet Ağaoğlu, Siyasi Günlük / Demokrat Parti’nin Kuruluşu, İstanbul-1992, s.84; Adnan Bilget, İzmir’in Son Yüzyılı (1849-1949), İzmir-1949, s. 36

Ankara Palas otelinin büyük salonunda yapılan toplantıda Bayar, Hüsnü Yaman'a önce memleketin siyasi durumu hakkında sorular sormuştur. Hüsnü Yaman bu sorulardan durumu kavrayarak "Sizinle beraberim" mesajını verdi. Bayar bu arada toplantıda bulunan eski dostu Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın da fikrini almak istemiştir. Eczacıbaşı Bayar'a şu karşılığı verdi: "Kesinlikle başarılı olacaksınız." Bayar bu cevap üzerine İzmir'de çok sevilen ve sayılan Eczacıbaşı'na muhalefetin İzmir'deki örgütlenme görevini teklif etti. Fakat siyasete katılmamayı temel prensip olarak kabul eden Ferit Bey bu teklifi kabul etmedi¹⁸. Toplantıdan sonra Çeşme'deki yazlığına giden Bayar ve arkadaşları bir süre burada kaldıktan sonra İstanbul'a dönerek çalışmalarına devam ettiler.

1945 yılı içindeki bu ilk nabız yoklamadan sonra Refik Şevket İnce ve Hüsnü Yaman derhal hazırlıklara giriştiler. Daha parti resmen kurulmadan İzmir müteşebbis heyeti ve yeni partiye girecekler hakkında rivayetler dolaşmaya başladı. Bu rivayetlerde Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Dr. Faik Muhiddin Çeşmeli, Behçet Uz, Celal Yakal ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun adları geçmektedir.

7 Ocak 1946'da Celal Bayar Demokrat Parti'nin kurulduğunu ilan ettikten sonra, Merkez İdare Kurulu üyesi seçilen Refik Şevket İnce'ye İzmir bölgesini teşkilatlandırma görevini resmen verdi¹⁹. Görevi alan Refik Şevket İnce derhal çalışmalara başladıysa da teşkilat bir türlü kurulamıyordu. Bu nedenle 7 Şubat 1946'da C.Bayar İzmir'e geldi²⁰. Basında seyahatin bir hafta kadar süreceği ve İzmir teşkilatının da bu esnada kurulacağına dair haberler yayımlanıyordu²¹.

Bayar'ı Karşıyaka İstasyonu'nda Refik Şevket İnce, Ethem Menderes, Halim Alanyalı ve Dr.Demir Ali'nin bulunduğu 30 kadar arkadaşı karşıladı²². Topluluk buradan doğru Ankara Palas Oteli'ne gitti. C.Bayar bir müddet burada dinlendikten sonra Dr.Ekrem Hayri Üstündağ'ı ziyaret etti. Bu ziyaret D.P İzmir teşkilatının Dr.Üstündağ başkanlığında kurulacağı söylentilerini kuvvetlendirdi²³. Dr. Üstündağ, İzmir'de çok sevilen ve sayılan bir kişiydi.

¹⁸ Yaşar Aksoy, Bir Kent Bir İnsan / İzmir'in Son Yüzyılı, Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Anıları, İstanbul-1986, s. 196-197.

¹⁹ Vatan 26 Ocak 1946; Tasvir 26 Ocak 1946; Anadolu 27 Ocak 1946

²⁰ Vatan 7 Şubat 1946

²¹ Vatan 7 Şubat 1946; Anadolu 27 Ocak 1946; Tasvir 26 Ocak 1946

²² Halit Tanyeli- Ahmet Topsakaloğlu, İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi, c: I, İstanbul-1958, s. 32; Vatan 8 Şubat 1946

²³ Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 / Tek Partiden Çok Partiyeye Geçiş 1944-1950, İstanbul-1990, s. 94.

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

Onun başkanlığında kurulacak bir teşkilat kısa zamanda kuvvetlenebilirdi. Bu da yeni bir parti için kaçırılmayacak bir fırsattı. Çok partili hayatımızın ikinci macerası olan Serbest Fırka’da onun liderliğinde İzmir’de örgütlenmiş ve kısa zamanda gelişmişti. Demokrat Parti kurucuları bu durumu yakından biliyorlardı. Dr. Üstündağ’ın evinde öğle yemeğini yiyen C.Bayar akşama kadar parti erkânıyla birlikte İzmir teşkilatı hakkında sohbet etti²⁴. Akşam oteline dönen C.Bayar İzmir, Aydın ve Manisa teşkilatı hakkında partilerle bir toplantı yaptı. Bu arada Mesudiye Caddesi No: 26’da Şerif Remzi Reyent’e ait olan bir binada il merkezi olarak kullanılmak için kiralandı²⁵.

9 Şubat günü Refik Şevket ince ile beraber Vali Şefik Soyer’i, Belediye Başkanı Reşat Leblecioğlu ve CHP Ege Bölge Müfettişi Dr. Kamuran Örs’ü ziyaret eden C.Bayar daha sonra teşkilat işleri hakkında bilgi vermeye gelen Manisa Heyeti’nden Hüsnü Yaman ve F.Lütfü Karaosmanoğlu, aydın’dan Dr. Mükerrer Sarol ve Mustafa Posacı ile Ekrem Korumlu’yu kabul etti²⁶. Bu arada il idare kurulunun oluşturulması çalışmaları da hızla ilerlemekteydi. İdare kurulunda Dr. E.H.Üstündağ, Harun İlmen, M.Haydar Nazlı ve Hayri Gönen’in isimleri kesinleşmişti. Demokrat Parti tüzüğüne göre il idare kurulları en az 3 en fazla 7 üyeden oluşabilirdi. İzmir il idare kurulu için ilk etapta 5 üye düşünülmüştür. Beşinci üye Ş.Remzi Reyent, Pertev Arat, Osman Kapanı ve Muhittin Erener’in isimleri üzerinde durulmaktaydı²⁷. Kalan iki üyenin seçiminin daha sonraki bir zamanda yapılması kararlaştırıldı.

İzmir il idare kurulu 12 Şubat 1946’da vilayete kuruluş beyannamesini verdi. C.Bayar teşkilatın kuruluş çalışmalarının tamamlanması üzerine ertesi gün İzmir’den ayrılarak Ankara’ya döndü²⁸. 14 Şubat’ta D.P İzmir İl İdare Kurulu resmen faaliyete geçti. Kurul şu üyelere oluşmaktaydı:

Başkan: Dr.Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ

Üye: Mustafa BAYDAR (Palamut Tüccarı)

Hayri GÖNEN (Ticaret Bankası Müdürü)

Harun İLMEN (Yüksek Gemi Mühendisi)

Haydar TÜCCAR (Tüccar)

²⁴ Yeni Asır 9 Şubat 1946

²⁵ Vatan 9 Şubat 1946; Akşam 9 Şubat 1946

²⁶ Anadolu 10 Şubat 1946; Tasvir 10 Şubat 1946

²⁷ Yeni Asır 13 Şubat 1946; Halkın Sesi 12 Şubat 1946

²⁸ Yeni Asır 13 Şubat 1946

Grup ilk toplantısını Valiliğe müracaat ettikten sonra yaptı²⁹. İdare kurulundaki boş üyeliklerden birisi Mart ayında Gen.Rasim Aktogu'nun seçilmesi ile doldurdu³⁰. İl

İdare kurulu 14 Şubat'ta Vali ve CHP müfettişini³¹, 15 Şubat'ta Belediye Başkanı'nı ziyaret etti. Bu ilk günlerde İzmir merkezinde üye sayısının idare kurulu üyeleriyle birlikte 40'ı bulduğu söyleniyordu³².

Merkez İlçe İdare Kurulu

İl İdare Kurulu, 21 Şubat 1946'da parti binasında bir toplantı yaparak Merkez İlçe İdare Kurulu'nu seçti Kurul şu üyelerden oluşmaktaydı³³ :

Başkan: Cezmi KUTSAY (Sanayici)
Üye: Bedri AKGERMAN (Sanayici)
Servet ALGIN (Tüccar)
Leon MEZYORES (Doktor)
Osman KİBAR (Tüccar)
Orhan BAYKENT(Mühendis

Orhan Baykent ve Servet Algın diğer üyelerle anlaşmazlığa düştükleri gerekçesiyle 25 Şubat'ta görevlerinden istifa edince³⁴ yerlerine Osman KAPANİ (Avukat) ve Osman SİNANGİL (Tüccar) seçildiler³⁵.

İl ve ilçe teşkilatı heyetleri kurulduktan sonra ocak ve bucak teşkilatlanması için çalışmalarına başlandı. 27 ve 28 Şubat'ta yapılan toplantılarda bu konu ve Demokrat Parti'ye girmek arzusunda olanların başvuruları incelendi³⁶. Kısa bir süre sonra her mahallede CHP ocağının karşısında DP ocakları açıldı ve partiye üye sayısı her geçen gün çoğaldı.

Merkez ilçenin yanında bir de Karşıyaka'da ilçe teşkilatı Mart ayı içerisinde kurulmuştur³⁷. İlçenin açılış töreni 5 Mayıs 1946 Pazar günü il ve

²⁹ Anadolu 13 Şubat 1946; Halkın Sesi 13 Şubat 1946

³⁰ Ticaret 19 Mart 1946

³¹ *Yeni Asır 15 Şubat 1946*

³² Anadolu 16 Şubat 1946; Halkın Sesi 19 Şubat 1946; Yeni Asır 20 Şubat 1946

³³ Anadolu 21 Şubat 1946

³⁴ Akşam 24 Şubat 1946; Anadolu 24 Şubat 1946

³⁵ İzmir 17 Mayıs 1946

³⁶ Yeni Asır 27 Şubat'ta 1946

³⁷ İzmir 8 Haziran 1946; Halkın Sesi 10 Nisan 1946

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

merkez ilçe idare kurulu üyeleri ve birçok Karşıyakalının katılımıyla yapıldı. İlçe başkanı Av. Muhittin Erener’in uzun bir konuşmasından sonra il başkanı Dr. E. H. Üstündağ söz alarak ilçe idare kurulunca başarılar diledi. Karşıyaka ilçe idare kurulu şu isimlerden oluşmaktadır³⁸ :

Başkan: Muhiddin ERENER

Üye: Mustafa ÇELEBİ - Mükafat AKSOY - Rifat ÖZBAYRAKTAR
Nazım BALKUV - Hayri ARMAN - Naili ERİNÇ

Ocak ve Bucak Teşkilatlanması

Demokrat Parti teşkilatının çekirdeğini teşkil eden ocak ve bucak kurulları siyasi hayatımızda önemli bir yere sahiptir. 27 Mayıs İhtilali’nden sonra kaldırılan bu kurullar siyasi partilerin gözü kulağı gibiydiler.

Ocak ve bucak idare kurulları en az 4, en fazla 7 kişiden oluşabilirdi. İdare kuruluna seçilenler kendi aralarında bir başkan, muhasebeci ve bir yazman seçerlerdi. Her sene sonunda yapılan kongrelerle idare kurulları yenilenirdi³⁹. Ocaklar bucaklara, bucaklar ilçeye, ilçe il teşkilatına ve iller de partini genel merkezine bağlıydılar.

Mülki taksimata göre her köy ve şehirdeki mahallelerde bir ocak bulunurdu. Ocaklar mahalleye girip çıkanları kontrol ederler, partilerinin halk tarafından tanınmasını sağlardı. Mahallenin su, yol, kanalizasyon ve elektrik gibi her türlü ihtiyaçları tespit edilerek gerekli yerlere iletilirdi. Böylece halkın hem politikaya katılması hem de siyasal ve toplumsal bakımdan kontrol edilmesi sağlanırdı⁴⁰.

Demokrat Parti’nin İzmir’de kurulduktan sonra hemen teşkilatlanmaya giriştiğini yukarıda ifade etmiştik. Çalışmalar sonunda merkez ilçeye bağlı kurulan bucaklar şunlardır:

1. Yalılar Bucağı: 27 Şubat 1946’da kuruldu. Bucak binası Karantina’daki Serin Apartmanında idi. Açış töreni 19 Mayıs 1946’da yapıldı.

³⁸ İzmir 6 Mayıs 1946

³⁹ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara-1946, s. 10-12.

⁴¹ Yeni Asır 2 Mart 1946; İhsan Yurtoğlu, CHP’nin Oyunları ve Demokrat Parti, İstanbul-1948, s.47-54; Ali Kinsizer (18.02.1995 tarihli görüşme); Necdet Öklem (17.08.1994 tarihli görüşme)

Bucak idare kurulu Rasim Aktoğu'nun başkanlığında Hakkı Sayar, Naci Akçal, Jozef Jakuti, Pertev Arat ve İbrahim Soysal'dan oluşmaktadır⁴¹.

2. İkiçeşmelik Bucağı: 8 Mart 1946'da kuruldu⁴². Bucak idare kurulu Halis Kirişlioğlu'nun başkanlığında Burhan Bardakçı, Emin Çetiner, Emin Öztaç ve Şevket Esen'den oluşmaktadır⁴³. Daha sonra Remzi Koşucu ve Nurettin Özkılıç'ta idare kuruluna katılmışlardır⁴⁴.

3. Tilkilik Bucağı: 26 Mart 1946'da kuruldu⁴⁵. Açılışı 30 Haziran Pazar günü yapıldı. Törende Mehmet Emin Akçarlı, E.H.Üstündağ, Osman Kapani, Ethem Menderes ve Burhan Belge birer konuşma yaptılar. Bucak idare kurulu Mehmet Emin Akçarlı'nın başkanlığında Cihat Saran, Hasan Özgülünç, Saffet Morer, hasan Sinangil ve Ahmet Şamlıoğlu'ndan oluşmuştur⁴⁶.

4. Eşrefpaşa-Yapıcıoğlu Bucağı: 10 Nisan 1946'da kuruldu⁴⁷. Açılışı il ve ilçe idare kurulu üyelerinin katılımıyla 14 Nisan Pazar günü yapıldı. Bucak idare kurulu Hayati Acun'un Başkanlığında Mustafa Demirbükten, Ali Dipçin, İbrahim Gürsoy, Hamdi turan ve Fuat Ardap'tan oluşuyordu⁴⁸. Sonraki günlerde bucağın yetkisi altındaki muhitin çok kalabalık olması nedeniyle bucak Dolaplıkuyu bucağı olmak üzere ikiye ayrıldı⁴⁹. Yeni oluşan Eşrefpaşa bucağının açılışı 16 Haziran 1946'da yapıldı. Yeni İdare kurulu da Selahattin Akçiçek'in başkanlığında Osman Sancer, Ahmet Par ve Şevket Yanar'dan oluşmaktadır⁵⁰.

5. Alsancak Bucağı: 1 Nisan 1946'da kuruldu⁵¹. İdare kurulu Kemal Obüs'ün başkanlığında Beşir Akalın, Ali Kürşat, Enver Bakıoğlu, Necdet Alan ve Necdet Soyuyüce'den oluşmaktadır⁵².

6. Dolaplıkuyu Bucağı: Mayıs 1946'da kuruldu. İdare kurulu Hayati Acun'un başkanlığında Mustafa Demirbükten, İbrahim Gürsoy, Cevat Artay ve Hamdi Tümen'den oluşmaktadır⁵³.

⁴² Anadolu 9 Mart 1946

⁴³ Yeni Asır 28 Nisan 1946; İzmir 28 Nisan 1946

⁴⁴ İzmir 25 Mayıs 1946

⁴⁵ Yeni Asır 27 Mart 1946

⁴⁶ İzmir 2 Temmuz 1946

⁴⁷ Yeni Asır 11 Nisan 1946

⁴⁸ İzmir 15 Nisan 1946

⁴⁹ İzmir 12 Mayıs 1946

⁵⁰ İzmir 17 Haziran 1946

⁵¹ Anadolu 2 Nisan 1946

⁵² İzmir 7 Mayıs 1946

⁵³ İzmir 17 Haziran 1946

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

7.Buca Bucağı: Mayıs 1946’da kuruldu⁵⁴. 7 Temmuz 1946’da yapılan açılışta Osman Çetinal, Osman Kapani, Rauf Onursal ve Rasim Aktoğu birer konuşma yaptılar. Bucak idare kurulu Osman Çetinal’in başkanlığında Rıza Bayen, Abidin Bölükbaşı, Ali Turan ve Ali Rıza Ayder’den oluşmaktadır⁵⁵.

8. Bornava Bucağı: 7 Temmuz 1946’da açılış yapıldı. Törende bucak başkanı Hasan Bağra ve Pertev Arat birer konuşma yaptılar⁵⁶.

Ocaklar ve idare kurulları ise şunlardır:

1. Güzeyalı Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mart 1946’da kuruldu. İdare kurulu Zeki Öçgüder’in başkanlığında Refik Pekoral, Fehmi Unustası ve Mehmet Antekin’den oluşuyordu⁵⁷. Üyelerden Fehmi Unustası 10 Nisan’da istifa etmiş⁵⁸ yerine Hamit Menekşelioğlu seçilmiştir⁵⁹. Boş kalan diğer üyeliğe de Hüseyin Şenerler seçilmiştir⁶⁰.

2. Çimentepe Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak 14 Nisan 1946’da açıldı.Ocak idare kurulu Ali Denisoğlu başkanlığında Halil Erdağlılar, Fikri Özgürkman, Hüseyin Heponaran, Ömer Karluk ve Hasan Akçay’dan oluşmaktadır⁶¹.

3. Altıntaş Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Nisan 1946’da kuruldu.Ocak idare kurulu Cemal Kuyumcu’nun başkanlığında Hüseyin Bilgiç, Servet Özsüner, Raşit Gökkaya ve Ahmet Yapışık’tan oluşmaktadır⁶².

4. Dibekbaşı Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Nisan 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Mehmet Pişkin’in başkanlığında Ahmet Baykaloğlu, Haim Barışman ve Abdullah Yilgören’den oluşmaktadır⁶³. Ocağın açılış töreni 19 Mayıs Pazar günü yapıldı.Törende ocak başkanı Mehmet Pişkin ile merkez ilçe idare kurulu üyesi Osman Kapani birer konuşma yaptılar⁶⁴.

5. Kadriye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu İbrahim Vural’ın başkanlığında Mustafa Çatıkkaş,

⁵⁴ İzmir 23 Mayıs 1946

⁵⁵ İzmir 8 Temmuz 1946

⁵⁶ İzmir 8 Temmuz 1946; Halkın Sesi 8 Temmuz 1946; Yeni Asır 8 Temmuz 1946

⁵⁷ Yeni Asır 26 Mart 1946

⁵⁸ Halkın Sesi 10 Nisan 1946

⁵⁹ Yeni Asır 14 Nisan 1946; İzmir 14 Nisan 1946

⁶⁰ İzmir 4 Mayıs 1946

⁶¹ İzmir 15 Nisan 1946

⁶² İzmir 26 Nisan 1946

⁶³ İzmir 26 Nisan 1946

⁶⁴ İzmir 20 Mayıs 1946

İbrahim Rüstem, Mustafa Pervane, İsmail Derler ve Hasan Güvengin'den oluşmaktadır⁶⁵.

6. Orhaniye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Mustafa Dinar'ın başkanlığında malik Dizdaroğlu, Şerif Görmenoğlu, Turabi Kapkaç ve Muharrem Tatlıdil'den oluşmaktadır⁶⁶.

7. Dolaplıkuyu Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Nisan 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Muzaffer Senerma'nın başkanlığında Ahmet Ateşal, Mustafa Özdinir, Fevzi Tüfekçi ve Abdullah Tıkrakçı'dan oluşmaktadır⁶⁷.

8. Tepecik-Güney Ocağı: Tilkilik Bucağına Bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Niyazi Yelken'in başkanlığında Ömer Özyurt, Ali Yılmaz, İsmail Ergün, Mehmet Yonat ve Halil Ergün'den oluşmaktadır⁶⁸. Ocağın açılış töreni 29 Mayıs Pazar günü yapıldı. Törende Tilkilik bucak başkanı Mehmet Emin Akçerli ve merkez ilçe idare kurulu üyelerinden Osman Kapani birer konuşma yaptılar⁶⁹.

9. Umurbey Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Zeki Ertopuz'un başkanlığında Ali Türkerler, Reşat Özgüneş, Bayram Adıvar ve Fethi Kuştimur'dan oluşmaktadır⁷⁰.

10. Aziziye-İmariye Ocağı: Dolaplıkuyu bucağına bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulunda Eyüp Tüpepkçi, Mustafa İlyas, Mustafa İldızlı, Hüsnü Özgüneş ve Kemal Ustaoglu bulunmaktadır⁷¹.

11. Bostanlı İstasyon Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Şerafettin Sener, Zeki Türkmen, Refik Sürkaya, Ali Rıza Şen ve Refik Tenesun'dan oluşmaktadır⁷².

12. Tuzcu Mescit Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Ömer Çetin'in başkanlığında Burhanettin Asutay, Hakkı Öztemen, Fethi Sırıptekin, Şehabettin Korkusuz, Ömer Özgören ve Faik Dereli'lerden oluşmaktadır⁷³.

⁶⁵ Anadolu 28 Nisan 1946; Yeni Asır 28 Nisan 1946

⁶⁶ İzmir 1 Mayıs 1946; Yeni Asır 1 Mayıs 1946

⁶⁷ İzmir 1 Mayıs 1946; Yeni Asır Mayıs 1946

⁶⁸ İzmir 4 Mayıs 1946; Halkın Sesi 4 Mayıs 1946

⁶⁹ İzmir 30 Mayıs 1946

⁷⁰ İzmir 4 Mayıs 1946.

⁷¹ İzmir 4 Mayıs 1946

⁷² İzmir 4 Mayıs 1946

⁷³ İzmir 12 Mayıs 1946; İzmir 25 Mayıs 1946

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

13. Kahramanlar Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Rıza Gülümser’in başkanlığında Suphi Karakaptan, Emin Başkürkcü, Aziz Oman ve Nuri Dinsel’den oluşmaktadır⁷⁴.

14. Altay Ocağı: Dolaplıkuyu ocağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulunda Lütfü Çıkıkeş, Yunus Özşimşir, Hasan Estaç ve Mustafa Çoşkun bulunmaktadır⁷⁵. Ocağın açılış töreni 19 Mayıs Pazar günü yapıldı. Törende ocak başkanı ile Osman Kapani birer konuşma yaptılar⁷⁶.

15. Ballıkuyu Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Ali Kinsizer’in başkanlığında Mehemet Günen, İbrahim Avcıoğlu, Kemal Başdönmez ve Cemal Tığışel’den oluşmaktadır⁷⁷.

16. I.Karantina Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulunda Refik Tezer, Muiz Yüksel, Raşit Meriç Mehmet Emin, Mustafa Yazgan, Nazmi Egeli ve müteahhit Cemal bulunuyordu⁷⁸. Açılış töreni 19 Mayıs Pazar günü yapıldı. İl başkanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ ve Rauf Onursal birer konuşma yaptılar⁷⁹.

17. Büyük Çiğli Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Hasan Yamut’un başkanlığında İsmail Torun, Ahmet Altın, Emin Serin, Yusuf Kuyumen, Hikmet Aksu ve Selahattin Amuç’tan oluşmaktadır⁸⁰.

18. Yalılar Ocağı: Yalılar bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulunda Hakkı Sayar, Galip Serter, Rauf Onursal, Pertev Arat, Suat Öklem, İsmail Kartal yer almaktadır⁸¹.

19. Dikilitaş Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Rüştü Özmalkoç’un başkanlığında Mustafa Kostak, Şükrü Tören ve Ahmet Tekbaş’dan oluşmaktadır⁸².

20. Kahraman Mescit Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Mayıs 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Mithat İlgüy’ün başkanlığında Mustafa Aktuna, Enver Aktaş, Kemal İlgüy ve Ethem İşel ‘den oluşmaktadır⁸³.

⁷⁴ İzmir 12 Mayıs 1946; İzmir 2 Temmuz 1946

⁷⁵ İzmir 12 Mayıs 1946

⁷⁶ İzmir 20 Mayıs 1946

⁷⁷ İzmir 17 Mayıs 1946

⁷⁸ İzmir 17 Mayıs 1946; Anadolu 20 Mayıs 1946

⁷⁹ İzmir 20 Mayıs 1946

⁸⁰ İzmir 18 Mayıs 1946

⁸¹ Anadolu 20 Mayıs 1946

⁸² Yeni Asır 23 Mayıs 1946; İzmir 23 Mayıs 1946, İzmir 2 Temmuz 1946

⁸³ Yeni Asır 23 Mayıs 1946; İzmir 23 Mayıs 1946

21. İskele Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Nuri Özgileç'in başkanlığında Hüsni İdem Ali Bodur, Selahattin Aydın, Hilmi Çokuslu ve Asım Alphan'dan oluşmaktadır⁸⁴.

22. Örnekköy Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Mayıs 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Mustafa Bekçiler'in başkanlığında Haydar Sürübaşı, Hüseyin Karaduman, Enver İşel, Yusuf Çankaya ve Hasan Çınar'dan oluşmaktadır⁸⁵.

23. Alaybey Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Haziran 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Ömer Atavardar başkanlığında Mithat Serttaç, Şükrü İşgören, Rıza Yeter, Rıza Göçen, Hıfzı Şavlı ve İsmail Alsoy'dan oluşmaktadır⁸⁶.

24. Bayraklı Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Haziran 1946'da kuruldu. Ocak İdare Kurulu Kemal Apak'ın başkanlığında Nihat Toktay, Cevdet Çağdaş, Tahsin Hoşgör, Ömer Fenari ve Ziya Esmer'den oluşmaktadır⁸⁷.

25. Asansör Ocağı: Yahılar bucağına bağlı olarak Haziran 1946'da kuruldu. Açılış töreni aynı ay içerisinde yapıldı. Törende ocak başkanı Demokrat Parti'nin amaçlarını belirten bir konuşma yaptı⁸⁸.

26. Umurbey Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak kurulan bu ocağın açılış töreni 16 Haziran günü yapıldı. Törende ocak başkanı Fethi Ertopuz, Kemal Obüs ve Rasim Aktoğu birer konuşma yaptılar⁸⁹.

27. II.Karantina Ocağı: Yahılar bucağına bağlı olarak Haziran 1946'da kuruldu. Ocak idare kurulu Zeki Özkaner'in başkanlığında Bahattin Özsarı, Eşref Ermakastar, Cemal Şevik, Mehmet Akdeniz ve Hüseyin Galata'dan oluşmaktadır⁹⁰.

⁸⁴ İzmir 25 Mayıs 1946

⁸⁵ İzmir 25 Mayıs 1946

⁸⁶ İzmir 10 Haziran 1946

⁸⁷ İzmir 11 Haziran 1946

⁸⁸ İzmir 17 Haziran 1946

⁸⁹ İzmir 17 Haziran 1946

⁹¹ Yeni Asır 22 Haziran 1946

⁹² Yeni Asır 1 Temmuz 1946

⁹³ İzmir 5 Temmuz 1946

⁹⁴ İzmir 6 Temmuz 1946; Halkın Sesi 8 Temmuz 1946

⁹⁵ İzmir 8 Temmuz 1946

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

28. Basmahane Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak kurulan ocağın açılış töreni 30 Haziran Pazar günü yapıldı. Törende Osman Kapani, Adnan Menderes, Ekrem Hayri Üstündağ ve Burhan Belge birer konuşma yaptılar⁹¹.

29. Işıklar Ocağı: Bornova bucağına bağlı olarak Temmuz 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Osman Tıgıcı’nın başkanlığında Mehmet Berberoğlu, Ahmet Karasahin, Mustafa Mısçı, Rıza Kırıl, Ali Karaoğlan ve Hasan Harmandalı’dan oluşmaktadır⁹².

30. Bahriye Ocağı: Karşıyaka ilçesine bağlı olarak Temmuz 1946’da kuruldu. Ocak idare kurulu Zehra Şahin başkanlığında Fahri Saydınç, Hilmi Gören, Rerte Molay, Hüseyin Fehmi Seval, Necdet Esrigün ve İsmail Opçin’den oluşmaktadır⁹³.

31. Selimiye Ocağı: Eşrefpaşa bucağına bağlı olarak kurulan ocak Temmuz 1946’da açılmıştır⁹⁴.

32. Karabağlar Ocağı: Eşrefpaşa bucağına bağlı olarak 7 Temmuz 1946’da açılışı yapılmıştır⁹⁵.

33. Çakabey Ocağı: Alsancak bucağına bağlı olarak Temmuz 1946’da kuruldu⁹⁶.

34. Kuruçay Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946’da kuruldu⁹⁷.

35. Tahtalı Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946’da kuruldu⁹⁸.

36. Kızıllı Ocağı: Buca bucağına bağlı olarak Temmuz 1946’da açılış töreni yapıldı⁹⁹.

37. Mirali Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Haziran 1946’da açılışı yapıldı¹⁰⁰.

38. Namık Kemal Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Haziran 1946’da açılış töreni yapıldı¹⁰¹.

⁹⁶ İzmir 8 Temmuz 1946

⁹⁷ İzmir 14 Temmuz 1946

⁹⁸ İzmir 14 Temmuz 1946

⁹⁹ İzmir 14 Temmuz 1946

¹⁰⁰ İzmir 2 Temmuz 1946

39. Güzelyurt Ocağı: İkiçeşmelik bucağına bağlı olarak Haziran 1946'da kuruldu¹⁰².

40. Pazaryeri Ocağı: Tilkilik bucağına bağlı olarak Haziran 1946'da açılışı yapıldı¹⁰³.

21 Temmuz 1946 milletvekili seçimlerine kadar açılan bu ocaklara seçimden sonra yenileri eklendi. Ekim ayında Bozyaka (Eşrefpaşa bucağı), Aksoy (Karşıyaka ilçesi), Çınarlı (Alsancak bucağı), Atilla (Eşrefpaşa bucağı), Altıok (Eşrefpaşa bucağı), Kubilay (Tilkilik bucağı), Namazgah (Tilkilik bucağı), Gaziler (Tilkilik bucağı), Üçkuyular (Yalılar bucağı), Narlıdere (Merkez bucağı), Balçova (Merkez ilçe), Yeniköy (Merkez ilçe)¹⁰⁴, Doğanlar, Pınarbaşı, Altındağ, Erzene, Çamdibi, Ergene (Bornava bucağı) ocakları kuruldu¹⁰⁵.

Demokrat Parti Teşkilatının Hızlı Gelişmesi Karşısında Cumhuriyet Halk Partisi

İzmir basınında Demokrat Parti'nin kurulması büyük bir memnuniyetle karşılandı. Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti'nin teşkilatlanmasının bu kadar kısa bir zamanda ve hatta kendilerine rakip bir duruma gelebileceği beklenmiyordu. Cumhuriyet Halk Partisi mensupları Demokratları ilk günlerde hırçın, kavgacı ve ihtilalciler olarak görüyorlardı. Demokrat Partililer Cumhuriyet Halk Partisi'nin yıllardır süren idaresini sert bir dille eleştiriyorlardı. Birbiri ardı sıra açılan ocaklar ve halkın Demokrat Parti'ye temayül göstermesi Halk Partisi'nin tepkisini çekmekte gecikmedi. Basın da sürekli olarak Demokrat Parti lehine yayınlar yapıyordu. İzmir'de sadece Anadolu gazetesi tam olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekliyordu. İzmir gazetesi Demokrat Parti'nin bir nevi yayın organı gibiydi. Gazetenin sahibi Ekrem Hayri Üstündağ idi.

28 Mart akşamı Cemal Tunca ile beraber teşkilat çalışmalarını incelemek için İzmir'e gelen Adnan Menderes Demokrat Parti'nin teşkilatlanması sırasında iktidar partisi tarafından çıkarılan güçlükleri şu sözlerle eleştiriyordu:

¹⁰¹ İzmir 2 Temmuz 1946

¹⁰² İzmir 2 Temmuz 1946

¹⁰³ İzmir 2 Temmuz 1946

¹⁰⁴ İzmir 8 Ekim 1946

¹⁰⁵ İzmir 10 Ekim 1946

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

“Ege’deki partili arkadaşlarımızı ziyaret ve kendileriyle görüşmek maksadıyla geldim. Buradaki durumumuzu iyice görmeye imkan bulamamış olmakla beraber manzara genel olarak kendisini göstermektedir.

Partimiz çalışırken her yerde olduğu gibi Ege çevresinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin olağanüstü gayret ve faaliyetleriyle karşılaşmaktadır. Siyasi alanda bir partinin karşısında siyasi partilerin bulunması gayet tabidir. Fakat Bazı idare amirleri ve devlet memurlarının taşıdıkları memuriyet sıfatının kendilerine yüklediği kayıtları hiç ehemmiyet vermeyerek ve tıpkı partili imişler gibi, bu gayret ve faaliyetlere bütün hizmetleriyle katıldıklarını görmekte teessür durmaktayım. Bilhassa tek partili idarenin baskısı altında yaşamış ve birden fazla partilerle idareye henüz intibak edememiş bir memleketti. Tek partinin kökleştiği birçok tabikat ve itiyatlarla mücadele gibi zor şartlar altında bulunan partimizin bir de hükümet teşkilatını karşısında bulması durumu bir kat daha güçlendirmektedir.

Unutulmamalıdır ki, memleket partiler için değil, partiler memleket içindir. Bu sebeple yüksek memleket menfaatleri karşısında da dar bir parti menfaatçiliği, dar bir parti zihniyeti ile yürümek hatalıdır ve siyasi kuruluşumuzda vukua gelmekte olan değişikliğin manasını anlamamak olur.

Esefle arz etmek mecburiyetindeyiz ki, yer yer bazı idare amirlerinin gayretkeşliklerinden Halk Partisi’nin bazı elemanları makbul sayılamayacak bir faaliyet ve propaganda, isnat ve hatta tehditlerinin neler olduğunu halkımız bilmektedir. Çünkü bunlara maruz kalan bizzat halkımızdır. Bunlar açık olarak ve umumi eftar karşısında söylenmiyor, yapılmıyor. Çünkü böyle hareket edenler, memleketin ve Halk Partisi’nin yüksek idaresinde bulunanların, bu meşru sayılamayacak yollarda yürümesine rıza göstermeyeceklerini bilmektedirler. Bütün bu menfi gayretlere rağmen Demokrat Parti yurdun her tarafında büyük bir ilgi ve sevgi ile karşılanmaktadır.”¹⁰⁶

Menderes’in bu beyanatı Cumhuriyet Halk Partilileri derhal harekete geçirdi. Ertesi gün Cumhuriyet Halk Partisi İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon ve dört gün sonrada İç İşleri Bakanı Hilmi Uran tarafından cevaplandırılarak Menderes’in beyanatındaki tenkitler su sözlerle reddedildi:

Mehmet Orhon: *“Bu beyanatta vuzuh ve sarahat görmedim. Üstü kapalı bazı istinatlardan ve kulaktan dolma fısıltılardan bahsedilmiş olması, fikirleri bulandırmak gayesi takip eden bir propaganda manası arz etmektedir. Benim*

¹⁰⁶ Yeni Asır 1 Nisan 1946; Şükrü Esirci, Menderes Diyor ki...(1946-1950), c: I, İstanbul-1967,s.11-13; Orhan Cemal Fersoy, age, s. 122-124.

kanaatimce bu hareketler hakikaten makbul olmayan bazı lüzumsuz tartışmalara yol açabilir”¹⁰⁷

Hilmi Uran: *“Menderes’in İzmir beyanati doğru değildir. Bize vatandaşlardan bu mevzuda bir şikâyet gelmedi. Ancak, Demokrat Partililerin neden bu şekilde konuştuklarını anlamak güç değildir. Demokrat Parti efkârı, her vesile ile müşkülâtle karşılaştıklarını söylemektedirler. Birçok yerlerde taraftar bulamadıklarından bu tarz propagandaya başlamışlardır. Demokrat Parti’nin teşekkülü ile, Cumhuriyet Halk Partisi muhakkak ki daha bir vaziyete geçmiştir. Bütün olsa bu neşriyat ve beyanlar Halk Partisi’nin bu son çalışmalarının bir aksülâmeli olsa gerektir”¹⁰⁸*

Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında yavaş yavaş gerginliğin başladığını bu beyanlar da su yüzüne çıkarmaktadır. Bundan sonra iki parti İzmir’de kıyasıya bir mücadeleye girişeceklerdir.

İzmir Halkının Yeni Oluşuma Bakışı

1930’da Serbest Cumhuriyet Partisi tecrübesini acıklı safhalarıyla kapamış olan İzmir aydınları ilk hamlede Demokratik Parti’nin durumunu tereddütle karşıladı. Fakat kısa süre sonra partinin yayılmaya başlanması ve il ve ilçe teşkilatını oluşturan zevatın İzmir’de çok sevilen ve sayılan kişilerden oluştuğu görülünce İzmir halkı Demokrat Parti’ye bir kurtarıcı olarak sarıldı¹⁰⁹.

İl Başkanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ onu tanıyanların tereddüt etmeyecekleri bir yargı ile faziletin timsali bir timsali bir insandı. Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ona ayrı ayrı değer verirdi. İzmir’de Demokrat Parti yükünün altına büyük prestiji ile girmemiş olsaydı, bu parti Ege’de gördüğü itibarı muhtemelen göremezdi. Onun içindir ki Demokrat Parti liderleri ne zaman sıkışsalar, ne zaman başları dara gelse, daima onun ferahlatıcı imbat havasından medet ummuşlardır¹¹⁰

Ekrem Hayri’nin dışındaki diğer kurucular da onun kadar sevilen kişilerdi. Genç avukatlardan Osman Kapani, Rauf Onursal, Muhiddin Erener

¹⁰⁷Yeni Asır 2 Nisan 1946; Anadolu 2 Nisan 1946; Necip Mirkelamoğlu (18.10.1994 tarihli görüşme); Necdet Öklem (17.08.1994 tarihli görüşme)

¹⁰⁸Celal Bayar, age, s. 52; Orhan Cemal Fersoy, age, s. 124

¹⁰⁹Adnan Bilget, age, s. 36

¹¹⁰Cihad Baban, Politika Galerisi / Büstler ve Portreler, İstanbul-1970, s.380-381; Necip MİRKELAMOĞLU (İzmir, 18.10.1994 tarihli görüşme); Haluk CANSIN (İzmir, 22.02.1995 tarihli görüşme)

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

ve Pertev Arat partide görev alan, gelecek vaat eden politikacı adayları idi. Gençlerin dışında Mustafa Kentli, Faik Muhiddin Adam, tüccarlardan Mustafa Haydar Nazlı ve diğer kurucu üyeler hep İzmir’de isimleri güven telakki eden kimselerdi. Bunların el attığı bir girişimin başarısız olması mümkün değildi¹¹¹.

O günler için Haluk Cansın: *“İzmir adeta bir Demokrat Parti hummasına kapılmıştı. Baba ile oğul farklı partilerde birbirlerine karşı mücadeleye girmişti. Halk Partili olan bir babanın oğlunun Demokrat Parti saflarında yer alması olağan olaylardandı.”* demektedir. Yine 1946’da Demokrat Parti saflarında politikaya giren Belig Beler partiye girişi hakkında şunları söylemektedir: *“Halk Partisi’nin önde gelenleri sık sık evimize gelirdi. Özellikle Sedat Dikmen ve Hamit Şevket İnce babamın yakın dostlarıydı. Ben Demokrat Parti’nin millet iradesini temsil ettiğine inandığım için gidip partiye kaydoldum. Bu duyulunca beni babama şikayet etmişler ; - Yahu senin oğlan talebe şimdi ne yapıyor? Demokrat Parti diye bir şey tutturmuş, bir iki tokat attı bu sevdasında vazgeçsin, demişler. Bunu duyan babam bir gün beni yanına çağırdı. Ne yaptığımı sordu ; - Bir şeyler duydum. Sen Demokrat Parti’ye üye olmuşsun. Peki sen biliyor musun, bu partiliğin sonunda asılmak da vardır. Bunu göze alıyor musun? dedi . Ben her şeyi göze aldığımı söyleyince babam ; - Sen hala öğrencisin. Harçlığımı bile ben veriyorum. Harçlığını kesersen ne yaparsın? dedi. Ben de çalışır kazanırım. Cevabını verdim. Bunun üzerine beni fikrimden değiştiremeyeceğini anlayan babam ayağa kalkarak anlımdan öptü ve –Allah muvaffak etsin dedi”¹¹².*

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi İzmirli Demokrat Parti’ye tam destek vermiş ve yurt içinde partinin en kuvvetli örgütü/kalesi özelliğini kazandırmışlardır.

¹¹¹ Necdet ÖKLEM (İzmir, 17.08.1994 tarihli görüşme); Necip MİRKELEMOĞLU (İzmir, 18.10.1994 tarihli görüşme); Haluk CANSIN(İzmir, 22.02.1995 tarihli görüşme)

¹¹² 1924 İzmir doğumlu olan Belig Beler ile 05.11.1994 tarihli görüşme

Filiz Çolak

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

HALKIN SESİ(1945-1946)
ANADOLU(1945-1946)
İZMİR(1945-1946)
VATAN(1945-1946)
TASVİR(1945-1946)
YENİ ASIR (1945-1946)
TİCARET(1945-1946)
AKŞAM(1945-1946)
AYIN TARİHİ(1945-1946)

Kitaplar

- Kili, Suna, *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler/Siyaset Bilimi açısından Bir İnceleme*, İstanbul-1976.
- Burçak, Rıfki Salim, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Ankara-1979.
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Ankara-1967.
- Baykara, Tuncer, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, İzmir-1996.
- Ahmad, Feroz ve Fedia Turgay *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, İstanbul-1976.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*, İstanbul-1995.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, cilt: III, İstanbul -1970.
- Goloğlu, Mahmut, *Tek Parti Dönemi (1939-1945)*, Ankara-1975.
- Fersoy, Orhan Cemal, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, İstanbul-1971, s.83-88.
- Bayar, Celal, *Başvekilim Adnan Menderes*, Derleyen İsmet Bozdağ, Basım yılı ve yeri yok.
- Akkerman, Cevat, *Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ankara-1952.
- Erer, Tekin, *Türkiye’de Parti Kavgaıarı*, c: I, İstanbul-1963.

İzmir’de Demokrat Parti Teşkilatının Kuruluşu

Ağaoğlu, Samet, *Siyasi Günlük / Demokrat Parti’nin Kuruluşu*, İstanbul-1992.

Bilget, Adnan, *İzmir’in Son Yüzyılı (1849-1949)*, İzmir-1949.

Aksoy, Yaşar, *Bir Kent Bir İnsan / İzmir’in Son Yüzyılı, Süleyman Ferit Eczacıbaşı’nın Yaşamı ve Anıları*, İstanbul-1986, s.196-197.

Tanyeli, Halit – Topsakaloğlu, Ahmet, *İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi*, c: I, İstanbul-1958.

Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 / Tek Partiden Çok Partiye Geçiş 1944-1950*, İstanbul-1990.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara-1946.

Yurtoğlu, İhsan, *CHP’nin Oyunları ve Demokrat Parti*, İstanbul-1948.

Esirci, Şükrü, *Menderes Diyor ki...* (1946-1950), c: I, İstanbul-1967.

Baban, Cihad, *Politika Galerisi / Büstler ve Portreler*, İstanbul-1970, s.380-381.

Sözlü Kaynaklar

Ali Kinsizer (18.02.1995 tarihli görüşme) ;

Necdet Öklem (17.08.1994 tarihli görüşme)

Necip Mirkelamoğlu (18.10.1994 tarihli görüşme)

Haluk Cansın (İzmir, 22.02.1995 tarihli görüşme)

Beliğ Beler (05.11.1994 tarihli görüşme)

Ömer Kalburcu (11.02.1994 tarihli görüşme)